

Sokrates odhováral ľudí od namyslenosti a predvázania sa Poďme sa teraz ale pozrieť, či odhováraním svojich priateľov od hlúpej namyslenosti, ich nenabádal k nasledovaniu cnosti. Často hovoril, že neexistuje žiadna rýchlejšia cesta ku sláve než učiť sám seba vynikajúcim, a nie to len predstierať. Aby to dokázal, uviedol nasledujúci príklad: „Predpokladajme,“ povedal, „že niekto by bol považovaný za dobrého hudobníka bez toho, aby ním skutočne bol; akou cestou musí ísť? Musí byť opatrný, aby napodobnil veľkých majstrov vo všetkom, čo nie je samotným umením. Musí tak ako oni mať skvelé hudobné nástroje, musí tak ako oni všade kam ide, byť nasledovaný veľkým počtom ľudí, ktorí musia vždy o ňom hovoriť samé chvály. A ešte si nesmie dovoliť spievať na verejnosti: pretože potom by všetci ľudia okamžite pochopili nielen jeho nevedomosť, ale jeho trúfalosť a tiež jeho nerozum. A nebolo by smiešne, keby minul svoj majetok, aby zničil svoju povest? Podobným spôsobom, ak by sa niekto zdal byť veľkým generálom alebo dobrým lodivodom, hoci by ani o jednom nevedel nič, aký by to malo dôsledok?

Ak nemôže ostatných prinútiť veriť tomu, bude ho to trápiť a ak ich dokáže presvedčiť, aby si to mysleli, bude ešte nešťastnejší, pretože ak ho poveria, aby viedol loď alebo velil armáde, neosvedčí sa v tomto úrade a možno bude príčinou straty jeho najlepších priateľov. O nič menej nebezpečné nie je zdať sa byť bohatým, statočným alebo silným, ak takí vskutku nie sme, pretože takýto názor na nás nám môže priniesť prácu, ktorá je nad naše schopnosti a ak zlyháme vo vykonaní toho, čo bolo od nás očakávané, nebude odpustenia pre naše chyby. A ak je veľkým podvodom vymámiť od niektorého z vašich susedov nejakú časť z jeho peňazí alebo tovaru a potom mu to nevrátiť, potom je oveľa väčšou drzosťou a podvodom, aby nejaký ničomník presvedčil svet o tom, že je schopný vládnuť Republike.“ Týmito a podobnými argumentmi inšpiroval nenávisť k namyslenosti a predvázaniu sa do mysle tých, ktorí ho často navštevovali.

KAPITOLA II.

Rozhovor o úcte k rodičom Sokrates pozorujúc svojho najstaršieho syna Lamprocla v prudkej hádke so svojou matkou, prehovoril k nemu takýmto spôsobom: „Poď bližšie, syn môj.

Počul si niekedy o takom druhu ľudí, ktorých volajú nevďační?“ „Veľmi často,“ odpovedal mladý muž. „A vieš,“ spýtal sa Sokrates, „prečo ich tak volajú?“ Lamprocles, odpovedal: „Nevďačným voláme človeka, ktorý hoci sa mu dostalo láskavosti, neopláca ju rovnako, ak je na to príležitosť.“ „Myslím si teda,“ povedal Sokrates, „že nevďak je druh nespravodlivosti?“ „Aj ja si to myslím,“ odvetil Lamprocles. Sokrates pokračoval: „Nikdy si neuvažoval o tom, akej povahy je táto nespravodlivosť? Pretože ak je nespravodlivé chovať sa k priateľom zle a je naopak spravodlivé prinútiť našich nepriateľov pykať za ich správanie, možno povedať s podobnou logikou, že je nespravodlivé byť nevďačný k našim priateľom a že je spravodlivé byť nevďačný k našim nepriateľom.“ „Po zrelej úvahe,“ odvetil Lamprocles, „je zločinné vykonať nespravodlivosť voči nim obom.“ „Ak je teda“ pokračoval Sokrates, „nevďačnosť nespravodlivá, z toho vyplýva, že čím väčšie sú láskavosti, ktoré sme prijali, tým väčšia je nespravodlivosť, ak ich neuznáme.“

Lamprocles uznal tento dôsledok a Sokrates pokračoval: „Môžu jestvovať nejaké prísnejšie záväzky než tie, aké majú deti voči svojim rodičom? Pretože sú to oni, kto im dal život a kto ich priviedol do stavu, aby zazreli všetky divy Prírody a aby sa podieľali na mnohých dobrých veciach predložených pred nich štedrosťou Prozreteľnosti, a ktoré sú také príjemné, že neexistuje nič, čoho sa ľudia boja viac, než ich zanechať; Vo veciach manželstva, je potom hlavnou starosťou manžela podporovať svoju ženu a poskytnúť svojim deťom veci potrebné pre život v najväčšej hojnosti, ako dokáže. Čo sa týka ženy, mnohé sú jej starosti a problémy, aby zachovala svojho potomka v čase jej tehotenstva; dáva mu vtedy časť svojej výživy a života; a potom, čo pretrpela najostrejšie bolesti v momente jeho narodenia, kojí ho a pokračuje vo svojej starostlivosti a láske k nemu. Všetko toto robí pre to úbohé bezbranné dieťa, tak bez diskusie, že ono ani len nevie, že je k nemu taká dobrá, ani ju nedokáže požiadať o svoje základné potreby.

Plná nehy pre dobré zdravie a šťastie svojho dieťaťa, celý svoj čas, deň i noc strávi tým, aby ho potešila, bez najmenej vyhladky akejkol'vek odmeny za všetku jej únavu. Potom, keď deti prídu do veku, aby mohli byť vyučované, učia ich otcovia všetky dobré veci, ktoré dokážu, aby zvládli svoj život. A ak poznajú niekoho, kto je schopný poučiť ich ešte viac než oni sami, posielajú deti k nemu bez ohľadu na náklady, čím naznačujú celým svojim správaním, akú úprimnú radosť im to prinesie, keď uvidia svoje deti vyrásť v ľudí cnostných a čestných.“ „Nepochybne,“ odpovedal Lamprocles, „ak moja matka vykonala toto všetko a ešte stokrát viac, žiaden človek by nemohol znášať jej zlé nálady?“ „Nemyslíš si,“ povedal Sokrates, „že hnev šelmy je oveľa ťažšie znášať než hnev matky?“ „Nie v prípade matky ako ona,“ povedal Lamprocles. Sokrates pokračoval: „Akú zvláštnu vec ti urobila? Uhryzla ťa, koplá ťa, ako to robia šelmy, keď sú nahnevané?“ „Má jazyk, ktorý nedokáže

zniest' žiaden smrteľník,“ odvetil Lamprocles. „A ty,“ odpovedal Sokrates, „koľko krížov si jej pridal počas svojho detstva svojim neustálym krikom a neodbytným činmi? Koľko starostí cez deň i v noci? Koľko súženia počas tvojej choroby?“ „Prinajhoršom,“ odpovedal Lamprocles, „som nikdy neurobil ani nepovedal nič, prečo by sa musela červenať.“ „Beda!“ povedal Sokrates, „je pre teba ťažšie vypočúť si trpezlivo unáhlené vyjadrenia tvojej matky, než je pre komediantov vypočúť si, čo hovoria jeden druhému na javisku, keď upadnú do najhorších výčitiek? Pretože oni to ľahko znesú, vedia dobre, že keď jeden zlorečí druhému, nenadáva mu s úmyslom zraniť ho; a keď sa jeden vyhráza druhému, nevyhráza sa mu so zámerom, aby mu ukrivdil. Ty, ktorý si rovnako plne presvedčený o zámeroch svojej matky, a ktorý vieš veľmi dobre, že tvrdé slová, ktoré ti adresuje, nepochádzajú z nenávisťi ale že k tebe pociťuje veľkú lásku, ako teda môžeš byť na ňu nahnevaný? Je to preto, že si predstavuješ, že ona si želá tvoje zlo?“

„Ani v najmenšom,“
odpovedal Lamprocles;
„Nikdy som nemal
takú myšlienku.“
„Čože!“
pokračoval Sokrates;
„matka, ktorá ťa miluje;
matka, ktorá počas
tvojej choroby
robí všetko, čo môže,
aby ti prinavrátila zdravie,
ktorá sa stará,
aby ti nič nechýbalo,
ktorá kvôli tebe dáva
Nebesiam toľko sľubov;
ty hovoríš,
že je to zlá matka?
V pravde,
ak nedokážeš žiť ty s ňou,
poviem, že nedokážeš žiť
vo svojom pohodlí.
Povedz mi v krátkosti,
veríš, že by si mal mať
nejakú úctu alebo rešpekt
pre kohokoľvek iného?
Alebo sa nestaráš
o priazeň nikoho,
o dobré meno,
ani povedzme u generála
či iného úradníka?“
„Naopak,“
povedal Lamprocles,
„Veľmi dbám na to, aby som
získal priazeň všetkých ľudí.“
„Možno by si sa mal snažiť
získať dobré meno
u svojho suseda,
nakoniec by ti mohol
urobiť dobré služby,
napríklad ti dodať odvahu,
keď ju budeš potrebovať,
alebo keď na teba doľahne
nejaké nešťastie,
rýchlo ťa utešiť?“
„Áno, mal by som.“
Povedal Lamprocles,
„A ak by si cestoval
s nejakým človekom
po mori alebo po súši,

bolo by ti ľahostajné,
či by ťa mal rád alebo nie?“
„Vskutku nie.“
„Si teda taký opustený,
Lamprocles,“
pokračoval Sokrates,
„aby si sa namáhal
získať dobrú povest'
u takých ľudí
a predsa neurobiš nič
pre svoju matku,
ktorá ťa miluje
neporovnateľne viac než oni?
Nevieš, že Republika
sa nestará o bežné prípady
nevďačnosti;
že vôbec neberie na vedomie
také zločiny,
a že zabúda potrestať tých,
ktorí neoplácajú zdvorilosti,
ktoré prijímajú?
Ak je ale niekto neúctivý
k svojim rodičom,
vtedy existuje trest
za takú nevďačnosť;
zákony ho odvrhnú
ako zločince,
a nebude mu dovolené,
aby dostal akýkoľvek
verejný úrad, pretože
to je mravná zásada
všeobecne prijímaná
medzi nami, aby obeta
ponúknutá nečistou rukou,
nemohla byť prijateľná
pre bohov ani výnosná
pre Republiku.
Nikto nemôže veriť,
že človek takého charakteru
môže byť schopný vykonať
nejaký veľký či hodnotný čin
alebo pôsobiť v úlohe
spravodlivého sudcu.
Rovnaký trest
je nariadený aj pre tých,
ktorí po smrti svojich rodičov
opomínajú
zaplatiť ich pohreby:
a toto je obzvlášť

skúmané vo vyšetrovaní,
ktoré je vedené
v životoch tých,
čo sa uchádzajú o úrady.
„Preto, syn môj,
ak si múdry,
budeš prosiť Nebo,
aby ti odpustilo hriechy,
ktorých si sa dopustil
na svojej matke,
aby nakoniec
priazeň Božstva voči tebe
stále pokračovala,
a aby si nemusel pykať
za svoje
nevďačné správanie.
Dávaj si tiež pozor,
aby republika nemohla
odhaliť neúctu, ktorú jej
preukazuješ, pretože potom
by si bol obvinený
a odvrhnutý
celým svetom;
pretože ak by existovalo
podozrenie, že si
s vďačnosťou neoplatil
dobrodenie,
ktoré ti poskytli tvoji rodičia,
nikto by neveril,
že by si bol vďačný
za akékoľvek láskavé činy,
ktoré by ti iní preukázali.“